

SAMOZAZNAVA LEGITIMNOSTI POLICISTOV: LONGITUDINALNA ŠTUDIJA V SLOVENIJI

ROK HACIN, GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

Dialogična narava legitimnosti policije je kompleksna zaradi pogostih in intenzivnih interakcij med policisti in prebivalci. V študiji preverjamo stabilnost samozaznave legitimnosti policistov na nacionalnem vzorcu policistov, zbranim v letih 2013 ($n = 492$), 2016 ($n = 461$) in 2022 ($n = 428$). Rezultati multivariatnih statističnih analiz so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti (projekcija), dosežena izobrazba, delovna doba in leto anketiranja. Rezultati potrjujejo, da imajo tradicionalne »temeljne spremenljivke« (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti (projekcija)), ki se uporabljajo za raziskovanje legitimnosti v kazenskem pravosodju, največji vpliv na samozaznavo legitimnosti policistov. Statistično pomembne razlike so bile identificirane v zaznavah lastne legitimnosti in spremenljivkah, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti in tvorijo »triado priznavanja«. V zaključku poglavja razpravljamo o implikacijah ugotovitev za teorijo in prakso.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.8](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.8)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
samozaznava legitimnosti,
pravičnost,
policisti,
longitudinalna študija,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.8](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.8)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

self-legitimacy,
fairness,
police officers,
longitudinal study,
Slovenia

SELF-LEGITIMACY OF POLICE OFFICERS: LONGITUDINAL STUDY IN SLOVENIA

ROK HACIN, GORAZD MEŠKO

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

The dialogical nature of police legitimacy is complex due to the frequent and intensive interactions between police officers and residents. The study aims to test the stability of police officers' self-legitimacy, based on a national sample of police officers collected in 2013 ($n = 492$), 2016 ($n = 461$) in 2022 ($n = 428$). Results of multivariate statistical analysis showed that relations with colleagues, supervisors' procedural justice, audience legitimacy, level of achieved education, work experience and year of surveying influence police officers' self-legitimacy. Results confirm that traditional "core variables" (relations with colleagues, supervisors' procedural justice, and audience legitimacy) used to explore legitimacy in criminal justice have a significant influence on police workers' self-legitimacy. Statistically significant differences were also found in police officers' perceptions of self-legitimacy and its correlates that form the "triad of recognition". In conclusion, the implications of these findings for theory and practice are discussed.

1 Uvod

Ohranjanje stabilnega in predvidljivega sistema pravil in reda v družbi brez uporabe prisile je zahtevna naloga (Trinkner in Reisig, 2022), vendar ne nemogoča, če nosilci moči izvajajo svojo avtoriteto legitimno. Williams (2005) je izpostavil, da se razlike med legitimno in nelegitimno močjo kažejo v sposobnosti nosilcev moči, da spoštujejo prebivalce. Sama narava legitimnosti je dialogična in relacijska, saj nosilci moči v družbi iščejo potrditev svojega položaja pri prebivalcih, kar od njih zahteva legitimno oziroma pravično izvajanje moči, ki jim je bila zaupana. Z drugimi besedami policisti v interakcijah s prebivalci iščejo potrditev svojega statusa legitimnih nosilcev moči (Bottoms in Tankebe, 2012). V interakcijah med policisti in prebivalci pride do prepletanja dveh narav legitimnosti (tj. dialogični vidik legitimnosti), saj policisti s pošteno obravnavo prebivalcev le-te poskušajo prepričati, da so upravičeni nosilci moči oziroma legitimna avtoriteta. Ta narava legitimnosti se primarno nanaša na zaznave legitimnosti policije/policistov/policijske dejavnosti pri prebivalcih in je izjemnega pomena, saj se prebivalci, ki ne zaznavajo policije in policistov kot legitimnega akterja formalnega družbenega nadzorstva, ne bodo prostovoljno podredili avtoriteti policistov. Samozaznava legitimnosti policistov predstavlja drugo naravo legitimnosti v tem odnosu oziroma interakcijah, saj policisti pri prebivalcih iščejo potrditev lastnega položaja v družbi (tj. lastne legitimnosti nosilca moči). Policisti predstavljajo specifično skupino nosilcev moči, saj jim je kot edini avtoriteti v družbi podeljena pravica fizične prisile nad prebivalci posamezne države. Posledično je izrednega pomena, da policija kot družbena institucija in policisti kot predstavniki te institucije uveljavljajo pravila in zakone na pošten, pravičen in legitimen način.

Sama gradnja legitimnosti policistov v odnosu do prebivalcev je možna, ko prvi verjamejo v upravičenost lastne moči. Bottoms in Tankebe (2013) tovrstno stanje imenujeta samozaznava legitimnosti, ki jo opredelita kot zaupanje nosilcev moči v legitimnost lastne avtoritete in položaja. Natančneje samozaznava legitimnosti policistov temelji na njihovi samozavesti o sposobnosti uveljavljanja zaupanih pooblastil ter prepričanju o zakonitosti in skladnosti lastnega dela z moralnimi vrednotami v širši družbi. Posameznikovo zaznavanje lastne legitimnosti temelji na večnem procesu konstrukcije, potrjevanja in odpora do določene podobe nosilca moči, ki razkriva nestabilno naravo samozaznave legitimnosti (Tankebe, 2014) oziroma drugače povedano policisti iščejo potrditev lastnega položaja v družbi, kot nosilci avtoritete, z »notranjim pogovorom«, preko katerega poskušajo priti do

zavedanja, da je avtoriteta, ki jo imajo, moralno upravičena (Archer, 2003; Bottoms in Tankebe, 2013).

Dialogično naravo legitimnosti oblikujejo družbeni konteksti (tj. specifične značilnosti kraja in časa, v katerem se pojavljajo) (Bottoms in Tankebe, 2021). Policija (in policisti) predstavljajo družbeno institucijo, ki odraža in uveljavlja politično vlogo nosilcev moči v državi (tj. političnih odločevalcev). Posledično družbeni kontekst močno vpliva na zaznave legitimnosti policije pri prebivalcih, kot tudi na samozaznavo legitimnosti policistov. Na primer, če je na oblasti avtoritarni režim, ki mu prebivalci odrečejo podporo in se mu aktivno upirajo (npr. državljanska nepokorščina, demonstracije ipd.), policija pa kot sredstvo političnih odločevalcev za uveljavljanje njihove volje zatira ljudi in krši njihove pravice, je iluzorno pričakovati, da bodo policisti v takšni družbi uživali status legitimne avtoritete. Hkrati pa, ker večina policistov prihaja iz nižjih družbenih slojev, tovrstno vedenje vpliva tudi na njihove zaznave legitimnosti lastnega položaja (tj. samozaznave legitimnosti), saj jim pravila službe nalagajo ukrepanje, ki je v nasprotju z njihovimi moralnimi vrednotami, ki hkrati predstavljajo širše moralne vrednote v družbi. Seveda je družbeni kontekst odvisen od posamezne države (npr. tradicionalno policije v zahodnoevropskih državah uživajo večjo legitimnost kot tiste v vzhodnoevropskih državah) in časovnega obdobja (npr. slovenska policija je pri prebivalcih uživala pozitivno javno mnenje od slovenske osamosvojitve leta 1991 do obdobja covid-19, ko je ugled policije močno upadel).

Mnenja glede vpliva družbenega konteksta na obe naravi legitimnosti se razlikujejo. V nasprotju s stališči Tankebeja (2019), ki zagovarja tezo o nestabilni naravi legitimnosti, na katero vplivajo dejavniki iz okolja, Brown in Reisig (2019) predstavita hipotezo o nespremenljivosti legitimnosti, ki izpostavlja, da učinek pravičnih postopkov v interakcijah med zakonitimi avtoritetami in prebivalci presega situacije, čas in prostor. V sklopu hipoteze nespremenljivosti naj bi bile socialnopsihološke koristi legitimnosti policije in policistov enake ne glede na individualne, kulturne in ekološke dejavnike (Brown in Reisig, 2019). Kljub številnim študijam, ki so potrdile to hipotezo (Jackson idr., 2012; Wolfe idr., 2016), druge niso podale empiričnih dokazov v podporo hipotezi (Murphy, 2017; Zahnnow idr., 2019). Skupni element večine empiričnih študij je, da se primarno osredotočajo na zaznavo legitimnosti in postopkovne pravičnosti policistov pri prebivalcih in ne na samozaznavo legitimnosti policistov. Iz študij o samozaznavi legitimnosti (Tankebe, 2019; Tankebe in Meško, 2015) je jasno, da zaznava lastne legitimnosti policistov in

dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti, variirajo v različnih družbenoekonomskih in kulturnih območjih. Hkrati pa vpliv časa na nestabilno naravo legitimnosti ostaja zoperstavljen. Hacin in Meško (2022) sta v primerjalni študiji potrdila stabilnost samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji v dveh časovnih obdobjih, vendar vpliv časa na zaznavo lastne legitimnosti policistov zahteva temeljito empirično testiranje v obliki longitudinalne študije.

V poglavju bo predstavljena longitudinalna študija o samozaznavi legitimnosti in dejavnikih, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov. Študija se primarno osredotoča na testiranje (ne)stabilne naravne legitimnosti na reprezentativnem (nacionalnem) vzorcu slovenskih policistov v letih 2013, 2016 in 2022. Ugotovitve študije prispevajo k obstoječemu znanju o legitimnosti institucij kazenskega pravosodja, primarno policije oziroma policistov, s testiranjem vpliva časovne komponente na samozaznavo legitimnosti policistov ter podajajo empirične dokaze za testiranje hipoteze nespremenljivosti in vplivu družbenega konteksta na zaznavo lastne legitimnosti policistov (Bottoms in Tankebe, 2021; Brown in Reisig, 2019). Hkrati študija omogoča preverbo veljavnosti in zanesljivosti obstoječih merskih instrumentov (Tankebe, 2014; Tankebe in Meško, 2015) za merjenje samozaznave legitimnosti policistov. V prvem delu poglavja bo podan teoretični okvir samozaznave legitimnosti in dejavnikov, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti policistov, ki mu sledi opis slovenske policije. V drugem delu poglavja so predstavljene uporabljene metode in rezultati multivariatnih statističnih analiz. V zaključnem delu poglavja je podana razprava o ugotovitvah in njihovem pomenu za delo slovenskih policistov.

2 Pravičnost, odnosi in legitimnost

V splošnem lahko samozaznavo legitimnosti policistov opredelimo kot njihovo zaupanje v lastno avtoriteto (Bradford in Quinton, 2014). Samozaznava legitimnosti policistov je bistvenega pomena, ker vpliva na vedenje policistov, saj so policisti, ki imajo pozitivno zaznavo lastne legitimnosti bolj predani policijski organizaciji, pogosteje ponotranjijo in uporabljajo koncepte postopkovne pravičnosti v interakcijah s prebivalci ter kažejo zadržanost pri uporabi sile ali groženj z uporabo sile (Nix in Wolfe, 2017). Z drugimi besedami, policisti, ki pozitivneje zaznavajo lastno legitimnost, se nagibajo k vedenju, ki je koristno za policijsko organizacijo in skupnost, v kateri delujejo. Študije (Hacin in Meško, 2022; Tankebe in Meško, 2015) so potrdile pozitiven vpliv samozaznave legitimnosti na »primerno« vedenje

policistov. Hkrati pa ugotovitve študij dajejo različne rezultate glede dejavnikov, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov, kar zahteva nadaljnje raziskovanje.

Legitimnost avtoritet oblikujejo relevantni subjekti, ki vključujejo: (1) nosilce moči in njihovo osebje, (2) subjekte moči in (3) deležnike, katerih podpora vpliva na potrjevanje legitimnosti (Beetham, 2013). Tankebe (2014) je izhajajoč iz Barkerjevega modela (2001), ki predpostavlja vpliv treh občinstev: (1) sodelavci (ang. *staff*), (2) odločevalci (ang. *mighty citizens*) in (3) prebivalci (ang. *ordinary citizens*) na legitimnost nosilcev moči, izpostavil tako imenovano triado priznavanja, ki združuje odnose s sodelavci, postopkovno pravičnost nadrejenih in zaznavo legitimnosti pri prebivalcih (projekcija), kot temeljne dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov. Interakcije policistov s sodelavci, nadrejenimi in prebivalci predstavljajo priložnosti za učenje o lastni legitimnosti, saj jim omenjeni deležniki dajejo povratno informacijo o njihovi avtoriteti in upravičenosti položaja, ki ga zasedajo (Tyler in Blader, 2000). Barker (2001) je izpostavil, da je legitimacija (tj. priznavanje) avtoritete najpomembnejši korak za nosilce moči, da sebi upravičijo legitimnost lastnega položaja, saj, kot je izpostavil Herbet (1996, str. 805), policisti iščejo moralno upravičenost avtoritete, ki jo posedujejo kot: »ponosni in plemeniti vojščaki, ki varujejo mir pred kaotično in turbulentno anarhijo zla«. Samozaznava legitimnosti policistov pa ni statični, temveč je večno trajajoči proces notranje debate ter iskanja in vzdrževanje identitete moralno upravičene avtoritete (Bottoms in Tankebe, 2013; Dunn, 2013),

Barker (2001) je poudaril, da odnosi s sodelavci predstavljajo primarni vpliv na potrjevanje lastne legitimnosti pri posamezniku. Temelje posameznikove samozavesti je mogoče najti v socialnih odnosih. Vzpostavljanje dobrih odnosov med policisti je ključnega pomena pri soočanju z vsakodnevnimi delovnimi nalogami in preprečevanju širjenja cinizma kot posledici stresnega dela. Oblikovanje tesno povezane, medsebojno podpirajoče skupine konservativnih posameznikov je skoraj univerzalen pojav znotraj policijske organizacije. Meško (2010) je izpostavil, da večina policistov izhaja iz delavskega razreda in se identificira z vrednotami tega razreda, ki so po naravi konservativnejše od preostalih družbenih slojev. Policisti v svojih sodelavcih iščejo podporo in priznavanje lastnega statusa nosilca moči. Hkrati dobri odnosi med policisti vplivajo na normativno orientacijo policistov (tj. pripadnost organizaciji) in proorganizacijsko vedenje posameznika, ki ga lahko preprosto opišemo kot vedenje posameznika, ki podpira organizacijo in gre preko

svojih zadolžitvev (tj. delovnih nalog) (Katz, 1964; Tan in Lim, 2009). Dobri odnosi med policisti ne vplivajo zgolj na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti, temveč tudi na poglede oziroma podporo različnim policijskim dejavnostim (preventivne dejavnosti, represija, policijsko delo v skupnosti ipd.) in vedenje policistov (Kutnjak Ivković idr., 2016; Long idr., 2013).

Postopkovna pravičnost nadrejenih predstavlja odločevalce v Barkerjevem (2001) modelu priznavanja legitimnosti nosilcev moči. Pravičnost nadrejenih v postopkih in interakcijah s policisti je vidna v organizacijski pravičnosti, ki združuje: (1) distributivno pravičnost (primerjanje in ocenjevanje izidov interakcij med policisti; npr. primerjava plačila), (2) postopkovno pravičnost (ocenjevanje kakovosti sprejemanja odločitev pri nadrejenih ter njihovo poštenost in iskrenost v interakcijah s policisti), (3) interakcijsko pravičnost (medosebna pravičnost, ki se izraža v vljudnem in spoštljivem odnosu med policisti in nadrejenimi) in (4) informacijska pravičnost, ki se osredotoča na resničnost in ustreznost informacij in pojasnil, ki jih vodje posredujejo policistom (Clay-Warner idr., 2005; Colquitt idr., 2005; Greenberg, 1982; Hamm idr., 2022; Wolfe in Piquero, 2011). Tankebe (2019) je izpostavil, da pravična obravnava policistov potrjujejo njihov normativni status znotraj organizacije – daje jim občutek, da so pomemben člen policijske organizacije. Občutek pri policistih, da jih nadrejeni obravnavajo pošteno in spoštljivo, pozitivno vpliva na njihovo zaznavo lastne legitimnosti, pripadnost organizaciji in upoštevanju pravil ter poštenemu obravnavanju prebivalcev (lastno pravično obravnavo znotraj organizacije projicirajo v odnose in obravnavo prebivalcev) (Haas idr., 2015; Nix in Wolfe, 2017; Tankebe, 2014; Tankebe in Meško, 2015; Tyler idr., 2007).

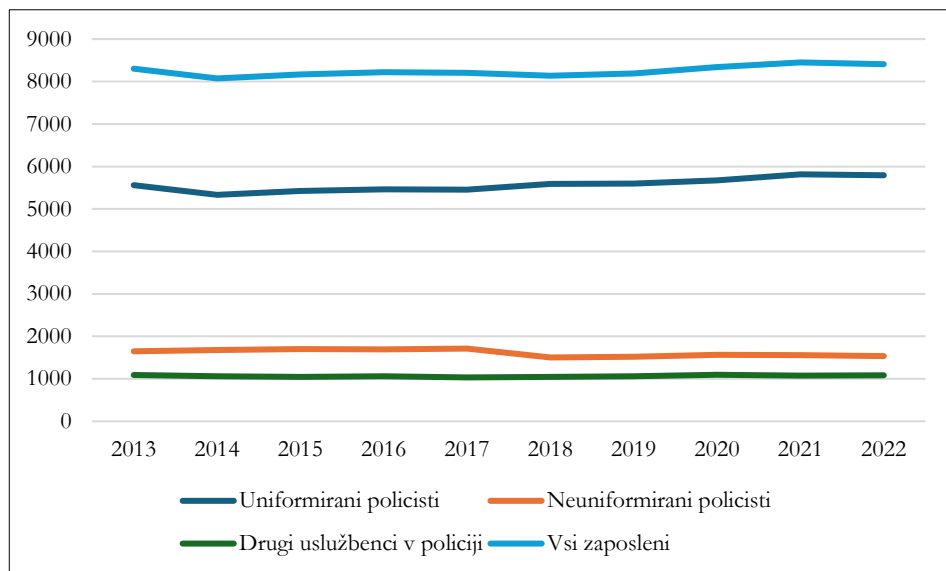
Barker (2001) opredeli »običajne državljane« kot zadnji dejavnik, ki vpliva na zaznavo lastne legitimnosti. Zaznava legitimnosti pri prebivalcih (projekcija) (ang. *audience legitimacy*) se nanaša na zaznave policistov, kako jih skupnost vidi. Policisti se pri oblikovanju »predstave« o svojem položaju v skupnosti opirajo na neposredne izkušnje vedenja prebivalcev, ko so z njimi v interakcijah (Nix idr., 2020). Pozitivne informacije iz okolja, kjer delujejo, vplivajo na pristop policistov do opravljanja nalog, specifično, kako pristopajo do prebivalcev (Muir, 1977; Nix idr., 2020). Prepričanje policistov, da imajo prebivalci pozitivno mnenje o njih (in njihovem delu), vpliva na njihovo podporo demokratičnemu pristopu policijske dejavnosti (Kang in Nalla, 2011) kot tudi na pošteno in pravično izvajanje policijskih nalog (posebno, ko te naloge vključujejo interakcije s prebivalci) (Jonathan-Zamir in Harpaz, 2018). Nasprotno, nespoštovanje avtoritete policistov negativno vpliva na

postopanje policistov v interakcijah s prebivalci (Mastrofski idr., 2002; Reisig idr., 2004) kot tudi na njihovo zaznavo lastne legitimnosti. V nadaljevanju so predstavljene značilnosti policije in policijskega dela v Sloveniji.

3 Policija, policijsko delo in preučevanje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji

Razvoj slovenske policije sega v 19. stoletje, ko je bila policija del Avstrijskega cesarstva oziroma Avstro-Ogrske monarhije. Vzpostavljena je bila žandarmerija po francoskem (kontinentalnem) modelu. Po drugi svetovni vojni je Slovenija postala ena izmed šestih zveznih republik socialistične države Jugoslavije. Policija oziroma policijske enote v predvojni obliki so bile opuščene, razvila pa se je ljudska milica, ki je bila pod močnim vplivom komunistične partije. V letu 1991 je Slovenija dosegla neodvisnost, kar je pomenilo reorganizacijo policije, v smislu depolitizacije in [večjega] spoštovanja človekovih pravic. V letu 1992 je bila z opustitvijo dotedanje milice ustanovljena slovenska policija, kot organ Ministrstva za notranje zadeve (Kolenc, 2002). Začetnim simboličnim reformam (npr. preimenovanje milice v policijo, sprememba insignij ipd.) je sledilo sprejetje novega »Zakona o policiji (ZPol)« (1998), ki je prinesel širše spremembe v pooblastilih policije in vpeljal civilni nadzor nad policijsko dejavnostjo (Meško in Lobnikar, 2018). Hkrati je Generalna policijska uprava, ki jo vodi generalni direktor, postala avtonomen organ znotraj Ministrstva za notranje zadeve. S sprejetjem nove zakonodaje v letu 2013 je prišlo do večje decentralizacije policije ter poudarjanja policijskega dela v skupnosti in na dokazih temelječe policijske dejavnosti.

Organiziranost in pooblastila policije urejata dva temeljna zakona: (1) »Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013) in (2) »Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol)« (2013). Slovenska policija je organizacijsko razdeljena na državno raven (Generalna policijska uprava), regionalno raven, ki obsega osem policijskih uprav, in lokalno raven, ki obsega 111 policijskih postaj. V obdobju 2013–2022 je število policistov naraslo z 8.300 zaposlenih v letu 2013 na 8.412 zaposlenih v letu 2022 (slika 1). Od vseh zaposlenih v letu 2013 so uniformirani in neuniformirani policisti predstavljali 86,9 % vseh zaposlenih, v letu 2022 pa 87,1 % vseh zaposlenih v Policiji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023).

Slika 1: Zaposleni v policiji v obdobju 2013–2022

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023.

Slovenska policija je v letu 2013 sprejela Strategijo o policijskem delu v skupnosti, s katero se je policijsko delo usmerilo v izboljšanje sodelovanja med policijo in lokalno skupnostjo ter drugimi državnimi in nevladnimi akterji, izboljšanje vidnosti in večji prisotnosti policistov v soseskah ter povečanje zadovoljstva prebivalcev z delom policije, predvsem s povečanjem občutka varnosti in zaupanja Policiji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.). Pri sami implementaciji policijskega dela v skupnosti so se pojavili nekateri izzivi, saj je sprejeta strategija opredelila vse policiste kot izvajalce policijskega dela v skupnosti ne glede na njihovo delo v policijski organizaciji (npr. prometna policija, kriminalistična policija ipd.) (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2013). Vsi policisti namreč niso imeli primernih kompetenc za opravljanje tovrstnega dela. Pred sprejetjem strategije so bili vodje policijskih okolišev primarni izvajalci policijskega dela v skupnosti, ki so opravljali vlogo posrednika med policijo in skupnostjo ter nudili podporo in informacije drugim policistom. Meško idr. (2020) so izpostavili, da nova orientacija policijskega dela lahko vodi v dve smeri: (1) če/ko vsi policisti opravljajo policijsko delo v skupnosti, tega ne počne nihče, in (2) nova usmeritev lahko prispeva k razvoju kulture policijskega dela, ki temelji na integriteti policije in dejavnem partnerstvu z lokalnimi skupnostmi. V zadnjih letih je bila slovenska policija soočena tudi z izvajanjem poostrelega nadzora in uporabo prisilnih sredstev nad prebivalci v času pandemije

covida-19 in demonstracij, ki so sledile, kar je omadeževalo njen ugled in legitimnost kot neodvisne organizacije v očeh prebivalcev. Hkrati pa se je obseg dela policistov povečal zaradi velikega števila ilegalnih migracij, ki kljub prestavitvi schengenske meje na zunanjo mejo Republike Hrvaške ostaja velik problem.

Raziskovanje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji, ki se je začelo pred več kot desetletjem (prvi vzorec policistov je bil zbran v letu 2013), ko sta Tankebe in Meško (2015) objavila prve rezultate, se je odvijalo v spremenljivem družbenem kontekstu Slovenije. Prve študije so potekale v obdobju okrevanja po gospodarski krizi, katere posledice so bile še močno prisotne. V teh prvih študijah (Meško idr., 2014; Tankebe in Meško, 2015) so raziskovalci testirali aplikativnost tujih modelov za merjenje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji. Ugotovitve so potrdile veljavnost uporabljenih vprašalnikov in izpostavile povezave med postopkovno pravičnostjo nadrejenih, odnosi s sodelavci, zaznavo legitimnosti pri prebivalcih in samozaznavo legitimnosti policistov (Tankebe in Meško, 2015). Hkrati so Meško idr. (2014) izpostavili pomembne razlike v samozaznavi legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji, Čuvan in Meško (2015) pa v zaznavah lastne legitimnosti policistov in policistk. Drugo obdobje empiričnega raziskovanja, ki se je začelo leta 2016, je zaznamovalo konec ekonomske krize in varčevalnih ukrepov vlade. V študijah o samozaznavi legitimnosti policistov so raziskovalci (Hacin in Meško, 2022; Meško in Hacin, 2023b; Prisljan idr., 2017) primerjali dejavnike, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov v različnih časovnih obdobjih ter urbanih in ruralnih okoljih v Sloveniji in izpostavili pomembne razlike. Ponovljena je bila tudi študija o podobnostih in razlikah samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistih (Hacin in Meško, 2021), ki je potrdila razlike v zaznavah lastne legitimnosti med skupinama. Hkrati so se v temeljni vprašalnik začele uvajati nove spremenljivke, ki so se izkazale za obetavne. Zadnje obdobje zbiranja podatkov o samozaznavi legitimnosti policistov pa je potekalo v letu 2022, kar je predstavljalo obdobje pandemije covida-19 in neposredno po nasilnem policijskem zatiranju demonstracij v Sloveniji (več o tem v nadaljevanju).

4 Metodologija

Študija temelji na kvantitativni analizi reprezentativnega vzorca slovenskih policistov v različnih časovnih obdobjih. Študija je bila zasnovana kot primerjalna (longitudinalna) študija, ki se periodično izvaja z namenom preučevanja legitimnosti

in odnosov v slovenski policiji. Prvi dve zbiranji podatkov v letih 2013 in 2016 sta potekali v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta Zakonitost in legitimnost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016) (J5-5548). Zadnje zbiranje v letu 2022 je potekalo v okviru Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okoljih (2019–2024) (P5-0397). V letu 2022 je bil uporabljen posodobljen vprašalnik o zaznavi varnosti v lokalnih skupnosti, varnostnih pojavih in delovanju varnostnih institucij v Sloveniji pri policistih, ki je za razliko od vprašalnikov, uporabljenih v predhodnih zbiranjih v letih 2013 in 2016, vseboval vprašanja o samozaznavi legitimnosti policistov. Za merjenje zaznave lastne legitimnosti policistov (Tankebe in Meško, 2015) so bila uporabljena vprašanja, ki so se nanašala na samozaznavo legitimnosti policistov, odnose s sodelavci, zaznave postopkovne pravičnosti nadrejenih, zaznave legitimnosti pri prebivalcih (projekcija) in sociodemografske podatke.

V vseh treh obdobjih (2013, 2016 in 2022) je bila pred samim anketiranjem policistov pridobljena odobritev Generalne policijske uprave za izvedbo študije s predlaganim vprašalnikom. Pred začetkom anketiranja so raziskovalci kontaktirali predstojnike izbranih policijskih postaj in se dogovorili za termin anketiranja. Anketiranje policistov je potekalo osebno z metodo »papir in svinčnik« na 24 policijskih postajah po Sloveniji. Znotraj osmih policijskih uprav so bile naključno izbrane ena velika, ena srednja in ena manjša policijska postaja. Sodelovanje v študiji je bilo prostovoljno in anonimno. Anketiranje se je začelo s predstavitvijo študije in informacijami policistom o njihovem prostovoljnem sodelovanju in zagotovitvi anonimnosti oziroma zaupnosti odgovorov. Vsem policistom, ki so se odločili za sodelovanje v študiji, so bili razdeljeni vprašalniki, ki so jih izpolnili na sestankih, ki so jih organizirali predstojniki policijskih postaj. Odgovori policistov so bili vneseni v elektronsko bazo podatkov računalniškega programa SPSS, s katerim so bile izvedene statistične analize, ki so predstavljene v nadaljevanju.

4.1 Vzorec

V anketiranju je sodelovalo 1.470 policistov s 24 policijskih postaj vseh osmih policijskih uprav (529 policistov v letu 2013, 478 policistov v letu 2016 in 463 policistov v letu 2022). V vzorec je bilo vključenih 1.381 policistov (93,9 % vseh anketiranih policistov), ki so v celoti izpolnili dele vprašalnika, ki so se nanašali na samozaznavo legitimnosti, odnosi s sodelavci, postopkovno pravičnost nadrejenih,

zaznavo legitimnosti (projekcija) in sociodemografske podatke (492 policistov v letu 2013, 461 policistov v letu 2016 in 428 policistov v letu 2022, kar predstavlja 92,9 %, 96,4 % in 92,4 % vseh anketiranih policistov). Značilnosti vzorca policistov v vzorcu so predstavljene v tabeli 1. Sam vzorec odseva značilnosti populacije policistov v preučevanih obdobjih (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2014, 2017, 2023).

Tabela 1: Značilnosti vzorca

		2013		2016		2022	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Spol	Moški	396	80,5	380	82,4	345	80,6
	Ženska	96	19,5	81	17,6	83	19,4
Starost (v letih)	20–24	22	4,6	7	1,5	27	6,3
	25–29	89	18,1	47	10,2	39	9,1
	30–34	131	26,6	91	19,7	35	8,2
	35–39	120	24,4	128	27,8	65	15,2
	40–44	81	16,5	107	23,2	92	21,5
	45 <	48	9,8	81	17,6	170	39,7
Izobrazba	Obvezna minimalna izobrazba (srednja šola)	361	73,4	288	62,5	145	33,9
	Dosežena višja izobrazba	131	26,6	173	37,5	283	66,1
Delovna doba (v letih)	< 1	3	0,6	10	2,1	1	0,2
	1–5	87	17,7	18	3,9	77	18,0
	6–10	108	22,0	92	20,0	22	5,1
	11–15	129	26,2	118	25,6	70	16,4
	16 <	165	33,5	223	48,4	258	60,3

V letu 2013 je vzorec obsegal 396 policistov in 96 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,9 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija 2014). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (77,4 %) in je imela dokončano srednjo šolo (73,3 %). Približno tretjina anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več. V letu 2016 je vzorec obsegal 380 policistov in 81 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,6 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2017). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (88,2 %) in je imela dokončano srednjo šolo (62,5 %). Skoraj polovica anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več. V letu 2022 je vzorec obsegal 345 policistov in 83 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,1 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (84,6 %) in je dosegla višjo stopnjo izobrazbe (66,1 %). Več kot 60 % anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več.

4.2 Spremenljivke

V nadaljevanju predstavljamo spremenljivke, ki so bile vključene v faktorsko analizo (metoda glavnih osi z rotacijo Varimax). Faktorska analiza je postopek zmanjšanja podatkov, ki se uporablja za identifikacijo latentnih spremenljivk med velikim številom posameznih meritev (Field, 2009). Vse spremenljivke, vključene v faktorsko analizo, so bile merjene na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam). Iz 16 spremenljivk smo oblikovali štiri modificirane faktorje (Meško in Tankebe, 2015): (1) samozaznava legitimnosti, (2) odnosi s sodelavci, (3) postopkovna pravičnost nadrejenih in (4) zaznava legitimnosti (projekcija).

Samozaznava legitimnosti. Za merjenje zaznave lastne legitimnosti policistov so bile uporabljene štiri trditve: (1) Mislim, da kot policist predstavljam vrednote javnosti v lokalni skupnosti, kjer delam (faktorska utež [F. U.] = 0,67), (2) Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena (F. U. = 0,59), (3) Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje policijskega dela (F. U. = 0,57) in (4) Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna (F. U. = 0,72). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Samozaznava legitimnosti« (Cronbach's α [α] = 0,73; Kaiser-Meyer-Olkin [KMO] = 0,76; var. = 40,86 %).

Odnosi s sodelavci. Za merjenje kakovosti odnosov med policisti so bile uporabljene tri trditve: (1) Sodelavci mi zaupajo (F. U. = 0,84), (2) Sodelavci me podpirajo (F. U. = 0,90) in (3) Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo (F. U. = 0,77). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Odnosi s sodelavci« (α = 0,87; KMO = 0,73; var. = 70,08 %).

Postopkovna pravičnost nadrejenih. Za merjenje zaznave postopkovne pravičnosti nadrejenih pri policistih je bilo uporabljenih šest trditev: (1) Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom (F. U. = 0,83), (2) Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela (F. U. = 0,83), (3) Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela (F. U. = 0,83), (4) V policiji me obravnavajo pošteno (F. U. = 0,64), (5) Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega policista (F. U. = 0,86) in (6) Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih (F. U. = 0,86). Iz navedenih

spremenljivk je bil oblikovan faktor »Postopkovna pravičnost nadrejenih« ($\alpha = 0,92$; $KMO = 0,90$; var. = 65,56 %).

Zaznava legitimnosti (projekcija). Za merjenje zaznave legitimnosti policistov so bile uporabljene tri trditve: (1) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično ($F. U. = 0,77$), (2) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone ($F. U. = 0,82$) in (3) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev ($F. U. = 0,63$). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Zaznava legitimnosti (projekcija)« ($\alpha = 0,79$; $KMO = 0,69$; var. = 55,73 %).

Poleg štirih oblikovanih faktorjev so bile v nadaljnje analize vključene tudi binarno kodirane spremenljivke (0 = ne, 1 = da): spol (moški), starost (mlajši od 29 let), izobrazba (dokončana srednja šola), delovna doba (10 let in manj) in leto anketiranja (2013). Domneva normalne porazdelitve odvisne spremenljivke samozaznava legitimnosti je bila grafično testirana (histogram, grafi Q-Q in P-P).

5 Rezultati

V tabeli 2 so predstavljene korelacije med spremenljivkami, ki so rezultat Pearsonovega testa korelacij. Test je bil izveden kot: (1) preliminarna preverba dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, in (2) preverba bivariatnih korelacij med odvisno spremenljivko in drugimi spremenljivkami ter morebitnim problemom multikolienarnosti. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti in: (1) odnosi s sodelavci ($r = 0,46$; $p < 0,01$), (2) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,42$; $p < 0,01$), (3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,34$; $p < 0,01$), (4) izobrazbo ($r = -0,19$, $p < 0,01$), (5) delovno dobo ($r = -0,11$, $p < 0,01$) in (6) letom anketiranja ($r = -0,22$, $p < 0,01$). Vrednosti korelacij niso izpostavile problema multikolienarnosti, saj vrednosti niso presegle 0,80 (Field, 2009). Test kolienarnosti (ang. *Variance Inflation Factor*) je bil za vsako spremenljivko ustrezen (vrednosti niso presegle 1,70).

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati OLS regresijske analize za napovedovanje dejavnikov, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov. Uporabljene so bile robustne standardne napake, s katerimi je bila naslovljena gručasta narava

podatkov po letih in policijskih postajah. Oblikovana sta bila dva modela. V prvi model so bile vključene temeljne spremenljivke oziroma kar Tankebe (2019) imenuje triada priznavanja legitimnosti: odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija). Rezultati so pokazali, da se: (1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,31$; $p < 0,001$), (2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,23$; $p < 0,001$), (3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,17$; $p < 0,001$) povezuje s samozaznavo legitimnosti policistov. Odnosi med sodelavci so se najmočnejše povezovali z zaznavo lastne legitimnosti policistov, kar potrjuje vlogo odnosov v triadi priznavanja, na katero so opozorile številne študije (Tankebe, 2014, 2019; Tankebe in Meško, 2015). Hkrati sta se s samozaznavo legitimnosti policistov povezovali zaznava pravičnosti nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih. Delež pojasnjene variance v modelu 2 je znašal 29,1 %.

V drugi model so poleg temeljnih spremenljivk vključene sociodemografske spremenljivke. Rezultati so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo: (1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,29$; $p < 0,001$), (2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,19$; $p < 0,001$), (3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,16$; $p < 0,001$), (4) izobrazba ($\beta = -0,09$; $p < 0,001$), (5) delovna doba ($\beta = -0,07$; $p < 0,01$) in (6) leto anketiranja ($\beta = -0,11$; $p < 0,001$). Najmočnejša povezava je bila ponovno identificirana med odnosi s sodelavci in zaznavo lastne legitimnosti policistov. Hkrati sta na samozaznavo legitimnosti vplivala tudi druga dva dejavnika v triadi priznavanja legitimnosti: postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih. Na samozaznavo legitimnosti policistov je vplivalo leto anketiranja, kar izpostavlja pomembnost časovne komponente na legitimnost policistov in potrjuje ugotovitve preteklih študij (Hacin in Meško, 2022). Delež pojasnjene variance v modelu 2 je znašal 31,7 %.

Tabela 2: Korelacijska matrika

	1	2	3	4	5	6	7	8
Samozaznavna legitimnost	–							
Odnosi s sodelavci	0,46**	–						
Postopkovna pravilnost nadrejenih	0,42**	0,43**	–					
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,34**	0,32**	0,33**	–				
Spol (moški)	0,05	0,08**	0,05	0,13**	–			
Starost (mlajši od 29 let)	-0,03	0,03	-0,06*	-0,05	-0,13**	–		
Izobrazba (dokončana srednja šola)	-0,19**	-0,12**	-0,15**	-0,06*	-0,01	0,07*	–	
Delovna doba (10 let in manj)	-0,11**	-0,04	-0,10**	-0,07*	-0,18**	0,63**	0,08**	–
Leto anketiranja (2013)	-0,22**	-0,09**	-0,21**	-0,11**	-0,01	0,12**	0,24**	0,16**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$.

Tabela 3: OLS regresijska analiza

Samozaznavna legitimnost	Model 1				Model 2			
	se	β	t	VIF	se	β	t	VIF
Odnosi s sodelavci	0,03	0,31	10,04***	1,29	0,03	0,29	9,84***	1,31
Postopkovna pravilnost nadrejenih	0,03	0,23	7,94***	1,29	0,03	0,19	6,67***	1,34
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,03	0,17	5,97***	1,17	0,03	0,16	5,77***	1,19
Spol (moški)					0,05	-0,01	-0,59	1,05
Starost (mlajši od 29 let)					0,07	0,05	1,49	1,65
Izobrazba (dokončana srednja šola)					0,04	-0,09	-3,83***	1,08
Delovna doba (10 let in manj)					0,06	-0,07	-2,38**	1,69
Leto anketiranja (2013)					0,04	-0,11	-4,55***	1,12
F			189,82***				81,12***	
R² (prilagojen)			29,1 %				31,7 %	
n				1.381				1.381

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

se – robustne standardne napake.

Rezultati regresijske analize so izpostavili vpliv časa na samozaznavo legitimnosti policistov. V tabeli 4 so predstavljeni rezultati analize variance (ANOVA), ki je bila izvedena z namenom ugotavljanja razlik med faktorji in posamičnimi spremenljivkami v različnih časovnih obdobjih. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično pomembne razlike v različnih časovnih obdobjih pri vseh faktorjih: (1) samozaznava legitimnosti ($F = 100,43, p < 0,001$), (2) odnosi s sodelavci ($F = 18,44, p < 0,001$), (3) postopkovna pravičnost nadrejenih ($F = 56,69, p < 0,001$) in (4) zaznava legitimnosti (projekcija) ($F = 15,05, p < 0,001$) in vsemi posamičnimi spremenljivkami (16). Primerjava vrednosti faktorjev in posamičnih spremenljivk je pokazala, da so vrednosti naraščale skozi celotno preučevano obdobje, kar pomeni, da so policisti v letu 2022 v primerjavi z letom 2013 pozitivneje zaznavali lastno legitimnost, zaznavo legitimnosti pri prebivalcih in pravičnost postopkov nadrejenih ter imeli pozitivnejše odnose s sodelavci. Primerjalna analiza je izpostavila, da so vrednosti pri vseh spremenljivkah, podobno kot pri faktorjih, v obdobju 2013–2022 narasle.

Tabela 4: Analiza variance (ANOVA)

	2013 ($n = 492$)		2016 ($n = 461$)		2022 ($n = 428$)		$F(1.381)$	η^2
	M	$S.O.$	M	$S.O.$	M	$S.O.$		
Samozaznava legitimnosti	3,65	0,67	3,74	0,66	4,21	0,62	100,43***	0,13
Mislím, da kot policist predstavljám vrednote javnosti v lokalni skupnosti, kjer delám.	3,44	0,97	3,64	0,99	4,24	0,76	93,18***	0,12
Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena.	4,07	0,94	3,93	0,99	4,32	0,75	21,67***	0,03
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje policijskega dela.	3,78	1,03	3,91	1,01	4,20	0,86	21,38***	0,03
Prepričan sem, da lahko podám dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	3,54	0,93	3,67	0,84	4,24	0,74	87,29***	0,11
Odnosi s sodelavci	3,97	0,69	3,98	0,75	4,24	0,68	18,44***	0,03
Sodelavci mi zaupajo.	4,08	0,68	4,12	0,79	4,29	0,70	10,68***	0,02
Sodelavci me podpirajo.	3,89	0,83	3,92	0,86	4,17	0,76	14,84***	0,02
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	3,93	0,83	3,91	0,87	4,26	0,78	25,52***	0,04
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,19	0,95	3,40	0,91	3,85	0,86	56,69***	0,08
Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom.	3,58	1,06	3,74	1,00	4,12	0,94	34,65***	0,05

	2013 (<i>n</i> = 492)		2016 (<i>n</i> = 461)		2022 (<i>n</i> = 428)		<i>F</i> (1,381)	<i>η</i> ²
	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	<i>M</i>	<i>S.O.</i>		
Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	3,43	1,07	3,59	1,01	4,01	0,90	40,19***	0,06
Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	3,44	1,07	3,61	1,02	3,88	1,00	20,84***	0,03
V policiji me obravnavajo pošteno.	2,85	1,05	3,10	1,08	3,68	1,06	71,31***	0,09
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega policista.	2,82	1,29	3,11	1,22	3,62	1,16	48,91***	0,07
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih.	3,02	1,24	3,22	1,18	3,78	1,04	52,28***	0,07
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,15	0,76	3,21	0,64	3,39	0,69	15,05***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično.	3,08	0,94	3,21	0,81	3,34	0,82	10,67***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone.	3,16	0,89	3,25	0,81	3,43	0,81	12,07***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev.	3,22	0,83	3,16	0,77	3,42	0,82	12,56***	0,02

6 Razprava in zaključek

Raziskovanje legitimnosti policije, policijske dejavnosti in policistov je v zadnjih dveh desetletjih doživelo izjemen razcvet, kljub temu pa študije, ki se osredotočajo na dimenzijo legitimnosti, ki jo imenujemo samozaznava legitimnosti policistov, predstavljajo relativno majhen delež vseh raziskav o legitimnosti policije, kjer še vedno prevladujejo javnomnenjske študije o zaznavah legitimnosti policije pri prebivalcih. Študije o zaznavi lastne legitimnosti so izpostavile razlike v samozaznavi legitimnosti med različnimi organi kazenskega pravosodja, vplivu kulturnega in delovnega okolja, dvojno naravo legitimnosti, ki temelji na dialogih med policisti in prebivalci, vplivu samozaznave legitimnosti na vedenje policistov in spreminjajočo se naravo legitimnosti (Meško in Hacin, 2023a, 2023b; Tankebe, 2018; Tankebe in Meško, 2015). Trenutna študija predstavlja prvo longitudinalno študijo o

samozaznavni legitimnosti policistov v Sloveniji in svetu, katere namen je prispevati k obstoječemu znanju o (ne)stabilnosti oziroma spremenljivi naravi legitimnosti organov kazenskega pravosodja, z analizo zaznave lastne legitimnosti slovenskih policistov v treh časovnih obdobjih.

Izhajajoč iz rezultatov multivariatnih statističnih analiz je razvidno, da so dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti stabilni skozi čas, kar potrjuje veljavnost uporabljenih modelov za preučevanje legitimnosti, ki temeljijo na »triadi priznavanja« legitimnosti (tj. odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih), ki jo je opredelil Tankebe (2019). Do podobnih ugotovitev sta prišla tudi Hacin in Meško (2022) v primerjalni študiji o samozaznavni legitimnosti policistov. Rezultati analize variance so izpostavili statistično pomembne razlike v zaznavi lastne legitimnosti slovenskih policistov v različnih časovnih obdobjih (vrednost faktorja samozaznava legitimnosti je v preučevanem obdobju narasla za 15,3 %). To nas pripelje do vprašanja, kaj je ključno pri preučevanju stabilnosti oziroma nestabilnosti legitimnosti – dejavniki, ki vplivajo na (samo)legitimnosti ali zaznave lastne legitimnosti (tj. vrednosti samozaznave legitimnosti)? Ti dejavniki so izziv za raziskovanje v prihodnje, kajti ta študija ni vsebovala spremenljivk, ki kažejo na spremembe v družbi ter pojmovanje policijskega dela na splošno, ampak samo zaznave anketirancev glede perspektiv samozaznane legitimnosti.

Ugotovitve, ki se nanašajo na dejavnike, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, dajejo empirično podporo delu hipoteze nespremenljivosti, ki se nanaša na vpliv časa zbiranja podatkov o legitimnosti (Brown in Reisig, 2019). Empirični rezultati so potrdili hipotezo, da (samo)zaznava legitimnosti oziroma dejavniki, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti policistov presegajo »čas« in da se ne spreminjajo v daljšem časovnem obdobju. Izhajajoč iz teh ugotovitev lahko izpeljemo argument, da je zaznava lastne legitimnosti ključni element v lastnem upravičenju policistov in avtoritete, ki jo posedujejo, kar pomembno vpliva na profesionalno vedenje in korektno opravljanje delovnih nalog. Hkrati nespremenljivost dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, kaže na veljavnost obstoječih modelov za preučevanje samozaznave legitimnosti, kar se odraža tudi v »stabilnem« deležu pojasnjene variance, ki je približno 30 %; to potrjujejo tudi druge študije o samozaznavni legitimnosti v slovenskem prostoru (Hacin in Meško, 2022; Meško in Hacin, 2023a; Meško idr., 2014; Prisljan idr., 2017). Izpostaviti moramo, da je bil model, ki vključuje

samozaznavo legitimnosti, postopkovno pravičnost nadrejenih, odnose s sodelavci in zaznavo legitimnosti pri prebivalcih, primarno razvit za in uporabljen v nezahodnih družbah (Gana, Slovenija itd.), saj so se nekateri zahodni modeli za preučevanje legitimnosti izkazali kot neprimerni v slovenskem okolju (npr. Tylerjev model za preučevanje legitimnosti avtoritet se je izkazal za neprimerne v slovenskem zaporskem okolju; Reisig in Meško, 2009).

Ugotovitve, ki se osredotočajo na samo vrednost faktorja samozaznava legitimnosti policistov, dajejo empirično podporo teoretičnim predpostavkam Bottomsa in Tankebeja (2021), da je sama narava legitimnosti odvisna od družbenega konteksta (tj. specifičnih značilnosti kraja in časa, v katerem se pojavljajo). Naraščajoče vrednosti samozaznave legitimnosti kot tudi drugih faktorjev so v določenih segmentih presenetljive, še posebej, če upoštevamo širši družbeni kontekst v Sloveniji v preučevanem obdobju. Tradicionalno visok ugled in zaupanje prebivalcev v policijo sta močno upadla v času pandemije covid-19, saj so policisti uporabili silo (vodne topove in solzivec) nad demonstranti, ki so policiji in vladi očitali visoko stopnjo nelegitimnega delovanja, pri čemer so imeli pomembno vlogo pri ustvarjanju javnega mnenja tudi mediji, znotraj policijske organizacije in v strokovnih krogih pa so bila mnenja deljena o upravičenosti policijskih intervencij v času demonstracij. Kljub temu pa sta njihova zaznava lastne legitimnosti kot tudi zaznava, da jih prebivalci vidijo kot legitimne nosilce moči, narasli. Sklepamo lahko, da je na povečanje samozaznave legitimnosti policistov vplivalo izboljšanje plačila v obliki dodatkov zaradi covid-19 kot tudi povečanje [represivnih] nalog za ohranjanje reda in miru, za katere se [večina] policisti vidijo poklicane (Herbert, 1996). Hacin in Meško (2020) sta izpostavila, da je zadovoljstvo s plačilom pokazatelj nosilcem moči o pomembnosti njihovega položaja v družbi, ki se med drugim odraža v izkazanem spoštovanju v obliki dostojnega plačila, ki je za običajne policiste večinoma nizko.

Ne nazadnje, moramo podati komentar k ugotovitvam o dejavniki, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policije. Vse temeljne spremenljivke (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih) so se pozitivno povezovale s samozaznavo legitimnosti policistov. Tankebe (2018) je izpostavil, da sodelavci policistom predstavljajo oporo pri obvladovanju vsakodnevnega stresa pri opravljanju policijskega dela in jim dajejo prepotrebno potrditev njihovega položaja legitimnega nosilca avtoritete v družbi. Predvidevamo, da je kakovost odnosov med sodelavci znotraj policijske organizacije v zadnjih letih narasla kot posledica [negativnih] zunanjih dogajanj, kar je vodilo v še večje

zanašanje na sodelavce pri policistih. Zaznava nadrejenih kot poštenih in sposobnih vodij v policistih vzbudi željo, da bi jim bili podobni, kot tudi predstavlja pomemben element v njihovi zaznavi lastne legitimnosti, kar se odraža v njihovi pripadnosti organizaciji in upoštevanju pravil (Nix in Wolfe, 2017; Tankebe in Meško, 2015). Zaznava legitimnosti pri prebivalcih kaže, da policisti pri javnosti iščejo potrditev lastne legitimnosti, da je njihovo delo pomembno ter da predstavljajo nenadomestljive člane družbe, ki so odgovorni za zagotavljanje varnosti vseh (Meško idr., 2014).

Trenutna študija prispeva k obstoječemu znanju o (ne)stabilni naravi legitimnosti policije, hkrati pa odpira pomembne nove dimenzije preučevanja zapletene narave legitimnosti policijske dejavnosti. Ugotovitve naše študije ne podajajo enoznačne podpore zagovornikom nespremenljive narave legitimnosti kot tudi ne tistim, ki izpostavljajo, da je narava legitimnosti odvisna od širših družbenih, ekonomskih in kulturnih dejavnikov. Prispevek naše prve longitudinalne študije o samozaznavi legitimnosti je viden v potrditvi veljavnosti obstoječega modela za preučevanje zaznave lastne legitimnosti policistov. To pa hkrati predstavlja izziv v prihodnje, saj bi obstoječi model veljalo nadgraditi oziroma razširiti s spremenljivkami, s katerimi merimo družbene dejavnike, kar bi poglobilo naše razumevanje podobnosti in razlik v samozaznavi legitimnosti policistov v specifičnih časovnih obdobjih. Leta 2011 je bila v Sloveniji še vedno prisotna ekonomska kriza, leta 2016 je bilo obdobje po koncu ekonomske krize in varčevalnih ukrepov vlade, leta 2022 pa je bila prisotna pandemija covid-19. Vredno je nadaljevati s preučevanjem legitimnosti, saj poleg zakonitega dela policije priznavanje legitimnosti pri prebivalcih izraža njihova občutja o upravičenosti policijskega dela, kar vpliva na občutke in moralne pomisleke policistov, ko morajo izvajati zakonite ukrepe in se znajdejo v dvomih glede upravičenosti svojega poslanstva.

Kljub prispevku študije k obstoječemu znanju o legitimnosti policije ta ni brez omejitev. Kot v vseh empiričnih študijah, ki vključujejo anketiranje, je prisoten problem iskrenosti anketirancev. Obstaja možnost, da so policisti zaradi strahu pred razkritjem odgovorov in morebitnih posledic, ki bi sledile, podali socialno zaželeno odgovore. V izogib tovrstnemu vedenju sta bili pred samo izvedbo anketiranja policistom zagotovljeni zaupnost in anonimnost. Kot sta izpostavila Bottoms in Tankebe (2021), kulturno okolje vpliva na samozaznavo legitimnosti policistov kot tudi na dejavnike, ki se povezujejo z njihovo zaznavo lastne legitimnosti. Poglobljeno raziskovanje stabilnosti oziroma nestabilnosti legitimnosti in njenih korelatov v

prihodnje zahteva primerjalno študijo, ki ne bi obsegala le različnih kulturnih okolij (študijo bi zaradi nacionalnega okvira bilo smiselno razširiti na mednarodno okolje in jo izvesti v vsaj v treh okoljih v treh različnih obdobjih), temveč tudi uporabo mešanih metod raziskovanja, kjer bi rezultate statističnih analiz (tj. kvantitativnega raziskovanja) dopolnili z ugotovitvami kvalitativnega raziskovanja, kar bi povečalo zanesljivost in veljavnost raziskovanja. Izpostaviti je treba tudi problematiko vzročnosti, saj je primerjava rezultatov v letih 2013, 2016 in 2022 omejena s presečno naravo vzorcev. Čeprav so bili vzorci policistov v vseh treh obdobjih zbrani na 24 policijskih postajah in so bili naključni ter reprezentativni glede na populacijo policistov v Sloveniji, sledljivost anketirancev ni bila mogoča.

Opombe

Poglavje je nastalo v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta Zakonitost in legitimnost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016) (J5-5548) (zbiranje podatkov v letih 2013 in 2016) in Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okoljih (2019–2024) (P5-0397) (zbiranje podatkov v letu 2022). Financer obeh projektov je Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS, pred tem ARRS), izvajalec pa Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Viri in literatura

- Archer, M. (2003). *Structure, agency, and internal conversation*. Cambridge University Press.
- Barker, R. (2001). *Legitimizing identities: The self-presentation of rulers and subjects*. Cambridge University Press.
- Beetham, D. (2013). Revisiting legitimacy, twenty years on. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 19–36). Oxford University Press.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 102(1), 119–170. <http://www.jstor.org/stable/23145787>
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2013). 'A voice within': Powerholders' perspectives on authority and legitimacy. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 60–82). Oxford University Press.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2021). Procedural justice, legitimacy, and social contexts. V D. Meyerson, C. Mackenzie in T. MacDermott (ur.), *Procedural justice and relational theory: Empirical, philosophical, and legal perspectives* (str. 85–110). Routledge.
- Bradford, B. in Quinton, P. (2014). Self-legitimacy, police culture and support for democratic policing in an English constabulary. *British Journal of Criminology*, 54(6), 1023–1046. doi:10.1093/bjc/azu053
- Brown, K. L. in Reisig, M. D. (2019). Procedural justice, police legitimacy, and officer gender: A vignette-based test of the invariance thesis. *Behavioral Sciences & The Law*, 37(6), 696–710. doi:10.1002/bsl.2439
- Clay-Warner, J., Reynolds, J. in Roman, R. (2005). Organizational justice and job satisfaction: A test of three competing models. *Social Justice Research*, 18(4), 391–409. doi:10.1007/s11211-005-8567-5

- Colquitt, J., Greenberg, J. in Zapata-Phelan, C. (2005). What is organizational justice? A historical overview. V J. Greenberg in J. Colquitt (ur.), *Handbook of organizational justice* (str. 3–56). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Čuvan, B. in Meško, G. (2017). Samozaznava legitimnosti policistk in policistov v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 17(3), 318–337.
- Dunn, I. (2013). Legitimacy and democracy in the world today. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 7–18). Oxford University Press.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). Sage Publications Ltd.
- Greenberg, J. (1982). Approaching equity and avoiding inequity in groups and organizations. V J. Greenberg in R. Cohen (ur.), *Equity and justice in social behavior* (str. 389–435). Academic Press.
- Haas, N. E., van Craen, M., Skogan, W. G. in Fleitas, D. M. (2015). Explaining officer compliance: The importance of procedural justice and trust inside a police organization. *Criminology and Criminal Justice*, 15(4), 442–463. doi:10.1177/1748895814566288
- Hacin, R. in Meško, G. (2021). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov: podobnosti in razlike. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(2), 141–152.
- Hacin, R. in Meško, G. (2022). Self-legitimacy of police officers in Slovenia. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 45(5), 693–706. doi:10.1108/PIJPSM-01-2021-0013
- Hamm, J. A., Wolfe, S. E., Cavanagh, C. in Lee, S. (2022). (Re)organizing legitimacy theory. *Legal and Criminological Psychology*, 27(2), 129–146. doi:10.1111/lcrp.12199
- Herbet, S. (1996). Morality in law enforcement: Chasing 'Bad guys' with the Los Angeles police department. *Law and Society Review*, 30(4), 799–818. doi:10.2307/3054118
- Jackson, J., Bradford, B., Stanko, E. in Hohl, K. (2012). *Just authority? Trust in the police in England and Wales*. Routledge.
- Jonathan-Zamir, T. in Harpaz, A. (2018). Predicting support for procedurally just treatment: The case of the Israel National Police. *Criminal Justice and Behavior*, 46(6), 840–862. doi:10.1177/0093854818763230
- Kang, W. in Nalla, M. K. (2011). Perceived citizen cooperation, police operational philosophy, and job satisfaction on support for civilian oversight of the police in South Korea. *Asian Journal of Criminology*, 6(2), 177–189. doi:10.1007/s11417-011-9116-9
- Katz, D. (1964). The motivational basis of organizational behavior. *Behavioral Science*, 9(2), 131–133. doi:10.1002/bs.3830090206
- Kolenc, T. (ur.) (2002). *Slovenska policija*. Ministrstvo za notranje zadeve. <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/SlovenskaPolicija.pdf>
- Kutnjak Ivković, S., Haberfeld, M. in Peacock, R. (2016). Decoding the code of silence. *Criminal Justice Policy Review*, 29(2), 172–189. doi:10.1177/0887403416680853
- Long, M. A., Cross, J. E., Shelley, T. O. in Kutnjak Ivković, S. (2013). The normative order of reporting police misconduct: examining the roles of offense seriousness, legitimacy, and fairness. *Social Psychology Quarterly*, 76(3), 242–267. doi:10.1177/0190272513493094
- Mastrofski, S. D., Reisig, M. D. in McCluskey, J. D. (2002). Police disrespect toward the public: An encounter-based analysis. *Criminology*, 40(3), 519–552. doi:10.1111/j.1745-9125.2002.tb00965.x
- Meško, G. (2010). *Kriminologija* (1. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023a). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji v treh časovnih obdobjih: primerjalna študija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 74(2), 137–150.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023b). Self-legitimacy of police officers in urban and rural environments. V S. Kutnjak Ivković, J. Maskály, C. M. Donner, I. Cajner Mraović in D. K. Das (ur.), *Exploring contemporary police challenges: A global perspectives* (str. 61–72). Routledge.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2018). Police reforms in Slovenia in the last 25 years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 237–250. doi:10.1093/police/pay008
- Meško, G., Bobnar, T., Mikulan, M., Modic, M. in Lobnikar, B. (2020). Okrogla miza "Poličijsko delo v skupnosti v Sloveniji". V M. Modic, I. Arh, B. Flander, B. Lobnikar in T. Pavšič Mrevlje (ur.), 21. *Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. junij 2020* (str. 3–14). Fakulteta za varnostne vede.

- Meško, G., Tankebe, J., Čuvan, B. in Šifrer, J. (2014). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji: perspektive postopkovne pravičnosti nadrejenih, odnosov s sodelavci in zaznane legitimnosti policije v javnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 221–231.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Zgodovina in razvoj policijskega dela v skupnosti*. <https://www.policija.si/delovna-podrocja/policijsko-delo-v-skupnosti/zgodovina-in-razvoj-policijskega-dela-v-skupnosti>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2013). *Strategija policijskega dela v skupnosti*. <https://www.policija.si/nase-naloge/druga-podrocja/policijsko-delo-v-skupnosti/zgodovina-in-razvoj-policijskega-dela-v-skupnosti>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2014). *Poročilo o delu policije za 2013*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2017). *Poročilo o delu policije za 2016*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Poročilo o delu policije za 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2022.pdf>
- Muir, K. W. (1977). *Police: Streetcorner politicians*. University of Chicago Press.
- Murphy, K. (2017). Challenging the 'invariance' thesis: Procedural justice policing and the moderating influence of trust on citizens' obligation to obey police. *Journal of Experimental Criminology*, 13(3), 429–437. doi:10.1007/s11292-017-9298-y
- Nix, J. in Wolfe, S. E. (2017). The impact of negative publicity on police self-legitimacy. *Justice Quarterly*, 34(1), 84–108. doi:10.1080/07418825.2015.1102954
- Nix, J., Pickett, J. T. in Wolfe, S. E. (2020). Testing a theoretical model of perceived audience legitimacy: The neglected linkage in the dialogical model of police-community relations. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(2), 217–259. doi:10.1177/002242781987395
- Prislan, K., Meško, G., Lobnikar, B. in Čuvan, B. (2017). Samozaznana legitimnost pri policistih v Sloveniji – primerjava med študijama v letih 2013 in 2016. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(2), 100–115.
- Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy and prisoner misconduct. *Psychology, Crime and Law*, 15(1), 41–59. doi:10.1080/10683160802089768
- Reisig, M. D., McCluskey, J. D., Mastrofski, S. D. in Terrill, W. (2004). Suspect disrespect toward the police. *Justice Quarterly*, 21(2), 241–268. doi:10.1080/07418820400095801
- Tan, H. H. in Lim, A. K. H. (2009). Trust in coworkers and trust in organizations. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 143(1), 45–66. doi:10.3200/JRLP.143.1.45-66
- Tankebe, J. (2014). Rightful authority: Exploring the structure of police self-legitimacy. V A. Liebling, J. Shapland in J. Tankebe (ur.), *Crime, justice and social order: Essays in honour of A. E. Bottoms* (str. 1–30). Springer.
- Tankebe, J. (2019). In their own eyes: An empirical examination of police self-legitimacy. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(2), 99–116. doi:10.1080/01924036.2018.1487870
- Tankebe, J. in Meško, G. (2015). Police self-legitimacy, use of force, and pro-organizational behavior in Slovenia. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 261–278). Springer. doi:10.1007/978-3-319-09813-5_12
- Trinkner, R. in Reisig, M. D. (2022). The utility and limitations of the concentric diagram of legitimacy: Commentary on Hamm and colleagues. *Legal and Criminological Psychology*, 27(2), 160–165. doi:10.1111/lcrp.12224
- Tyler, T. R. in Blader, S. (2000). *Cooperation in groups: Procedural justice, social identity, and behavioral engagement*. Psychology Press.
- Tyler, T. R., Braga, A., Fagan Meares, J. T., Sampson, R. in Winship, C. (2007). Legitimacy and criminal justice: international perspectives. V T. R. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice: International perspectives* (str. 9–29). Russel Sage Foundation.

- Williams, B. (2005). *The beginning was the deed: Realism and moralism in political argument*. Princeton University Press.
- Wolfe, S. in Piquero, A. (2011). Organizational justice and police misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 38(4), 332–353. doi:10.1177/009385481039773
- Wolfe, S., Nix, J., Kaminski, R. in Rojek, J. (2016). Is the effect of procedural justice on police legitimacy invariant? Testing the generality of procedural justice and competing antecedents of legitimacy. *Journal of Quantitative Criminology*, 32(2), 253–282. doi:10.1007/s10940-015-9263-8
- Zahnw, R., Mazerolle, L. in Pang, A. (2019). Do individual differences matter in the way people view police legitimacy? A partial replication and extension of the invariance thesis. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(2), 665–685. doi:10.1093/police/paz066
- Zakon o policiji (ZPol). (1998). *Uradni list RS*, (49/48).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).

